

"ELYAZMA KİTABIMI SELE ALDIRDIM"

Bugün bize, ismi Tükmen'in türküsü haline gelmiş Mahtumkulu'ndan kalmış hazine, 700 civarında şiirle beş altı tane orta boy eserdir. Biz Pıragı'nın bir şiirine değil, tek satırının gamlı yüreğin tesellisi, mutlu yüreğin sesi ve öğüt anahtarı olduğuna, inanıyoruz. Ama "kasığı gam ile dolu dünyada", vatanından ve zamanından derli olan, fakat buna rağmen "dili hareket ettikçe söyleyen" Mahtumkulu'nun edebi mirası, kötü belaların bak ne kadarına düşmüş?!

Şairin "Reygan eyledi" adlı şiirinden anlaşıldığına göre, yaşadığı çağda iki kere kötü kaderi, onun edebi hazinesinin üstünden geçmiştir. Birincisinde, şairin "emek harcıyarak ve zahmet çekerek yazdığı kitapları sel alır". İkincisinde ise, "beş yılda yazdığı bir kitabımı, Kızılbaşlar alıp yok ederler". Bu sadece bizim bildiğimiz kadarı. Tabi bu kayıpların acısı Mahtumkulu'nun kendisi için sınırsızdı. Ama bizim için, halk için bunun iki katıdır. Zamanın yükü omuzlarına çöken Mahtumkulu böyle acıların bak ne kadarına katlanabilmiş!?

Mahtumkulu öldükten sonra da onun zihin süzgecinden geçirdiği şiirlerinin bulunduğu elyazma eserler çok zorluklarla günümüze ulaşmıştır. Tarihi ve ilmi kaynaklar Ekim devriminden önce Mahtumkulu'nun kendi eliyle yazdığı bir yazmanın bulunduğunu kanıtıyor. Bu gerçeği halk arasından tespit edilen bilgiler de destekliyor. Ama bugüne kadar ilmi çevrelerce şairin eliyle yazdığı tek satır dahi bilinmemekte idi. Tabi bazı tahminler yapıldı, fakat bu tahminler inandırıcı bilgiler ile desteklenmediği için bugüne kadar tahmin olmaktan öteye gidemedi. Yakın zamanda ise buna benzer bilgilerin bir tanesi daha gün ışığına çıkarıldı. "İran'da Mahtumkulu eliyle istinsah edilmiş kitapların biri muhafaza ediliyor" gibi bir bilginin gerçeğe uygun olduğunu kanıtlamak oldukça zor. Bu konunun araştırılması gerekiyor. Maalesef, dış ülkelerden kültür mirasımızı aramak bugün için mümkün olmuyor. Araştırmaların birçok araştırmacılarca yapılması sayesinde sadece müellif nüshaları değil, Mahtumkulu'nun tüm "külliya" ortaya çıkarılabilecektir.

Mahtumkulu'nun külliyyatının olduğu haktan kaydedilen bilgilerde dahi yer alıyor. Türkmenbaşy'nın adını taşıyan Tükmenistan Milli Elyazmalar Enstitüsü'ndeki 1681 numarada kayıtlı bulunan eserde bu tür bilgilerden bir kısmı bulunur. Kirov ilçesinin "Teze Yol" kolhozundan

Prof. Dr. Annagurban AŞIROV
Türkmenistan Elyazmaları Enst. Gn. Md.

Türkmen Türkçesinden Aktaran:
Gadem MAMMEDOV

75 yaşında Recep Muham (Annamuhammed oğlu) usta 1958 yılında şu bilgiyi vermiştir: "Fakir bir gümüş ustası olan dedemiz, Mahtumkulu'nun kendi elinden çıkmış kitabı durmadan okurdu..." Burada Mahtumkulu'nun kendi istinsah ettiği eserlerden (müellif nüshası) bahsediliyor. Orada Recep Muham usta başka bir bilgi daha veriyor: "Fakir dedemiz Mahtumkulu'nun kendi kitabını Ahal'da, Mîriş kasabasında usta Tağan adlı adamın evinde de görmüş. O kitap ancak iki kişinin taşıyabileceği büyüklükte imiş". Tabi bu büyüklükte bir kitabın varlığını kesin olarak bilemiyoruz. (Bazı kişilerin bu bilgileri fazla abartması da mümkün. Fakat büyüklüğü açısından, bu büyüklükte yazma kitaplar olması mümkündür. Onların biri de bizim Elyazmalar Enstitümüzde bulunan on altı kg ağırlığa sahip olan "Muhiyf'dir). Belki de o Mahtumkulu'nun "külliyyatı" olabilir. (Külliyyat: şairlerin tüm çalışmalarının bulunduğu bir cilttir.) Mahtumkulu'nun külliyyatının olduğuna dair Garngala Çendir dağılığında yaşayan 51 yaşındaki İleman Nurioğlu 1940 yılında şu bilgiyi vermiş: "Mahtumkulu Külliyyatı Orazmemmet işanlarda olurdu. O külliyyatın büyüklüğü iki üç katı vardır". Görüldüğü gibi Mahtumkulu eserlerinin elyazmalarının en büyüklerinden biri olduğunu elimizdeki bilgiler kanıtlıyor. Çünkü bugüne kadar Mahtumkulu'nun divanının 70'e yakın nüshası bulunmuştur. Fakat onların büyüklüklerinin hiç biri de normal yazmalardan fazla değil. Elbette hepsinin içeriği aynı değil. Yaklaşık 300'den fazla şiirinin bulunduğu yazma, elimizdekilerin en büyüğüdür. Şairin divanları söz konusu olduğunda açıklığa kavuşturulması gereken bir konu daha var. Divanların çoğu "Turgul Diydieler" adlı şiiriyle başlar. İkinci gurup divanlarda ise ilk şiir "Ya Rêp" şiiridir. Divanların hepsinde de esasen bu ya da diğer şiirler tekrarlanır. Nadiren şiir düzeni değişir. Onun için de şairin halk dilinden kaydedilen bazı şiirlerine yazmalarda nadiren rastlanır. Bu, özellikle de şairin şahsi hayatıyla ilgili şiirlerinde böyledir. Şairin, Menli'yle olan ilişkilerini açıklamakta büyük yardımı olan "Gülzardan Ayrıldım" adlı şiirine, Mahtumkulu'nun şiirlerini içe-

ren 350 civarında yazmanın sadece ikisinde rastlanıyor. "Cana Geldim" adlı şiirine ise yakınarda bulunan yazmada rastlanıyor.

Bu şiirde Mahtumkulu'nun 17-18 yaşlarında iken gönül verdiği kızla evlendiği, onun da 20 yaşlarında öldüğü anlatılır.

Edebiyatın, Türkmen halkının medeniyetinin büyük aşıklarından biri olan Marı'lı merhum Söyün Annaniyazov, Mahtumkulu divanının bir nüshasını Elyazmalar Enstitüsü'ne vermişti. İşte bu nüshada da çok nadiren rastlanan, daha doğrusu bu zamana kadar sadece bir nüshada rastlanmış olan "Cana Geldim" adlı şiiri vardı.

Hala halkın arasında Türkmen medeniyetine ait olan elyazma kitaplara rastlanıyor. Bunu Telman ilçesinde Gövher Recebova'nın yazdığı mektup da destekliyor. Gövher, bize yazdığı mektubunda, kendinde ufak tefek elyazmaların bulunduğunu yazmakla doğru bir iş yapmış oluyordu. Yakın günlerde oraya araştırma için gidilecek.

Mahtumkulu'na ait en değerli ve en eski yazmalar Mahtumkulu adındaki Dil ve Edebiyat Enstitüsünün Elyazmalar Bölümünde saklanıyor. Orada bugüne kadar Mahtumkulu'na ait 60'tan fazla divan toplandı. Bunun dışında, Mahtumkulu'nun nakledilen 100'den fazla şiirine, bir o kadar şiire de başka yazmalarda rastlanıyor. Bunların arasında en eskisi 1779 yılında henüz şairin yaşadığı dönemde istinsah edilmiş divanıdır. Bu yazma ile aynı durumda olan yazmaların biri İran'da Mahtumkulu'nun torunlarından birinde bulunuyor. Bu yazmayı elde edememiş olmamıza rağmen, yazma hakkında suret nüshası ile az da olsa bilgi edinmek mümkün oldu. Bu yazma Mahtumkulu'nun torunlarının verdiği bilgiye göre, bu yazma, müellif nüshasından kopya edilen üçüncü nüsha olmalı. Elbette bu yazmaya asıl değerini vermek geleceğe kalmış bir iştir.

Mahtumkulu halka büyük bir zenginlik bırakmıştır. Bunu aramak, öğrenmek, gelecek nesiller için açık tutmak şaire saygı duyan her insan için kutsal bir görevdir. Mahtumkulu'nun yazmalarını bulmak Mahtumkulu tanıma bilgisinin anahtarı olmalıdır.